

*Юрченко Олександр Анатолійович,
кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і оподаткування;
Петраковська Олена Володимирівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку та оподаткування;
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

ЗАМІННИКИ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ: ВИМОГА ЧАСУ

В умовах фінансово-економічної кризи, які наступає на світ внаслідок пандемії COVID-19, держава має концентрувати свої доходи для покриття непередбачених витрат. На жаль, податкові реформи, які відбувалися в Україні за останні тридцять років не отримали бажаного результату для суспільства. Сучасний стан податкової сфери й надалі характеризується недосконалістю та нестабільністю податкового законодавства, негожим фінансовим станом значної кількості платників податків, негативним ставленням і недовірою платників податків до податкових органів [2]. В умовах запровадження державою нової стратегії інноваційного розвитку України на 2030 рік, виникає потреба у формуванні заміників найбільш корупційного та скандального податку сьогодення – податку на додану вартість.

Класична теорія податку на додану вартість (далі – ПДВ) має внутрішні непереробні недоліки, які з одного боку призводять до ефекту кредитування бюджету за рахунок коштів податкових агентів, а з іншого – до збільшення податкової корупції. Економічні переваги ПДВ над іншими податками на споживання добре спрацьовують у країнах з низьким рівнем корупції, неозначеною долею експорту у структурі національного доходу та дешевими кредитами.

За даними міжнародних експертів встановлено, що майже половина економіки України знаходиться в тіні. Рівень ухилення від сплати ПДВ в країнах Європейського Союзу (далі – ЄС) продовжує зростати, незважаючи на значне посилення адміністративних заходів з боку Єврокомісії. Найбільш поширеними формами ухилення від сплати ПДВ в країнах ЄС в тому числі і в Україні є: фіктивний експорт; «карусельне» шахрайство; податковий «метелик», тощо.

Аналітики Міжнародного Валютного Фонду (далі – МВФ) скептично відносяться до банківських ПДВ-рахунків, які були запроваджені у 2015 році в Україні, як засобу боротьби з податковими ухиленням від сплати ПДВ (наразі така система знайшла свій відбиток лише в Україні та Азербайджані). Слід зауважити, що використання ПДВ-рахунків аж ніяк не ліквідувала податкові каруселі, фальшивий експорт, схеми із штучним завищенням вартості придбаних товарів при заниженні вартості проданих товарів.

Не подолання шахрайства в частині сплати ПДВ призводять до викривлення статистичних даних, спотворення значень показників ВВП, торговельного балансу, що в подальшому впливає на наповненість дохідної складової державної казни, валютну й інфляційну політику країни.

На думку відомих економістів та фінансистів України, варіантом заміни ПДВ може слугувати інший споживчий податок, зокрема:

1) податок з обігу товарів (робіт, послуг), який буде нараховуватися і сплачуватися платником при операціях із продажу (перепродажу) товарів (робіт, послуг) будь-якому споживачу, а також при операціях пов'язаних із імпортом;

2) податок з роздрібного продажу товарів (робіт, послуг) – буде нараховуватися і сплачуватися тільки один раз при кінцевому споживанні товарів (робіт, послуг) будь-якою особою в середині країни;

Кожен із вище запропонованих податків має свої переваги та недоліки з точки зору дотримання принципу нейтральності оподаткування та ефективності податкового адміністрування (табл.).

Таблиця

Переваги та недоліки запропонованих заміників ПДВ*

Переваги та недоліки	Діючий ПДВ	Запропонований податок з обігу товарів (РП)	Запропонований податок з роздрібного продажу товарів (РП)
1. Податкова нейтральність	+	-	+
2. Оподаткування імпорту	+	+	-
3. Оподаткування експорту	-	+	-
4. Бюджетне відшкодування	+	-	-
5. Надмірність витрат на адміністрування податку	+	-	+
6. Каскадність податкових ставок	-	+	-

*Джерело: узагальнено автором на основі [1]

Враховуючи це, зосередимо увагу на податку з обігу, яким оподатковуються будь-які операції, що передбачають передачу права власності (прав на користування) товарами (послугами) однією особою на користь іншої особи. Податкові зобов'язання з такого податку будуть виникати при отримання авансу від покупця, або при відвантаженні товарів (робіт, послуг) кінцевому споживачу. За своєю економічною сутністю податок з обігу можна віднести до різновидів акцизів, оскільки нараховується на ціну будь-якого товару (послуги), незалежно від юридичного чи соціального статусу покупця.

До основних переваг податку з обігу слід віднести: просте адміністрування; практична відсутність підстав для зловживань та корупції з боку органів державної податкової служби (за умови мінімізації числа пільгових ставок).

Недоліками такого податку може стати формування податкового каскадного ефекту (зростання ефективної ставки податку за кожним переділом). Це:

– надає податкову перевагу виробникам товарів (робіт, послуг) з низькою доданою вартістю, але в той же час податково дискримінує виробників готової продукції вищих переділів;

– теоретично і практично знижує показник конкурентоспроможності експорту, оскільки податок з обороту, який буде сплачений суб'єктом

господарюванню під час здійснення експортної операції не підлягатиме відшкодуванню з бюджету;

Податок з роздрібного продажу товарів (робіт, послуг) діє у більшості розвинених країн світу. Так, зокрема, в США та Японії цей податок справляється до місцевого бюджету, тоді як у Швейцарії податок збирається з оптових продажів, маючи природу універсального акцизу. Запровадження такого податку має свої особливості:

– нараховується один раз на етапі продажу товарів (послуг) кінцевому споживачеві;

– імпортери та виробники та проміжні споживачі оподаткованого товару (послуг) повинні отримати сертифікат про звільнення від сплати роздрібного продажу. Виходячи з цього ухилення від сплати такого податку є більшим ніж при застосування ПДВ чи податку з обігу.

Можемо погодитися з думкою Ю.В. Тимошенко, яка стверджує, що запровадження податку з роздрібного продажу товарів (робіт, послуг) в Україні на даний час є економічно і політично недоцільним, оскільки центральна влада буде змушена контролювати дотримання правил адміністрування такого податку за кожним пунктом роздрібного продажу, що значно ускладнює адміністрування [3].

Отже, підсумовуючи вище викладене можемо констатувати той факт, що оптимальним для України є податок з обігу товарів (робіт, послуг) з пониженою ставкою оподаткування на відмінно від ПДВ.

Список використаних джерел

1. Замасло О. Т., Оксенюк О. І. Фіскальна ефективність податку на додану вартість у податковій політиці України : монограф. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 240 с.

2. Прокопчук О. Т. Механізм справляння податку на додану вартість у сфері агропромислового виробництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» НААН України, Київ, 2010.

3. Тимошенко Ю. В., Ломакович В. А. Новий економічний курс України. Київ. 2018. 400 с.

4. Ясько І. В. Податкова система України крізь призму системноструктурного методу. *Митна справа*. 2014. № 2(92). Ч. 2. Кн. 2. С. 129–135.